

Наливайко О. Ю.,

аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна
ORCID: 0000-0001-9660-1748

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА ПРОЦЕДУРИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ

У статті здійснено комплексний аналіз адміністративно-правових форм і процедур громадського контролю у сфері діяльності органів судової влади.

Дослідження демонструє, що ефективність громадського контролю за діяльністю органів судової влади значною мірою залежить від чіткого нормативного регулювання форм та процедур участі, від ступеня їх адаптованості до сучасних умов, а також від рівня залученості різних соціальних акторів у реалізацію контрольної функції.

Ключові слова: адміністративні процедури, адміністративно-правові форми, відкритість, громадські ради, громадський контроль, електронне правосуддя, інституційні механізми, підзвітність, прозорість, судова влада.

Постановка проблеми. Контроль з боку громадськості відроджує соціальний запит, що зростає, на оновлення судової системи. Він комплексно стимулює її розвиток – на рівні законодавчого регулювання, організаційно-процедурних механізмів, а також через утвердження нових морально-етичних та ціннісних орієнтирів. Ці процеси відповідають динамічним трансформаціям, які відбуваються в українському суспільстві та в державі загалом.

Відчутні соціальні та політичні зрушення останніх років стали каталізатором еволюції громадського контролю, значно розширивши спектр його форм та інструментів. Сучасний контроль поступово трансформується у комплексну платформу суспільного запиту на справедливість. Вона охоплює як офіційні канали взаємодії з органами правосуддя, так і новітні цифрові засоби, зокрема системний аналітичний моніторинг, електронні платформи участі, інструменти відкритих даних та інституціоналізований публічний зворотний зв'язок. Саме така архітектура

дозволяє ефективно виявляти проблемні зони у функціонуванні судової влади і своєчасно ініціювати механізми їх усунення.

У цьому контексті адміністративно-правові форми та процедури громадського контролю у сфері діяльності судової гілки влади потребують подальшого правового унормування, глибокого аналітичного осмислення, систематизації та класифікації. Саме завдяки науково обґрунтованій структурі цих категорій можливо забезпечити ефективну реалізацію контрольної функції громадськості у сфері правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна адміністративно-правова наука зосереджується на інтеграції правових форм і процедур в єдину систему контролю. Розмежування між формою як юридичною конструкцією та процедурою як регламентованим алгоритмом дій чітко окреслене в теоретичних роботах. В. Біла та І. Юрійчук акцентують, що ефективність контролю визначається саме процедурною передбачуваністю. О. Маркова пропонує створення універсальних процедур, адаптованих до умов цифровізації та суспільного запиту на відкритість, який зростає.

Науковці І. Ковбаса й Т. Гарасимів вважають, що інститути громадського контролю, як-от громадські ради, потребують не лише правового оформлення, а й реальних функціональних повноважень. Вони мають діяти на засадах прозорості, незалежності та публічної довіри. Розвиток цифрових сервісів, зокрема системи «Електронний суд», який аналізував О. Бринцев, розширює доступ громадян до інформації.

Інституційна стійкість судової влади в умовах нестабільності, як показали І. Курилін і Л. Сопільник, значною мірою залежить від гнучкості процедур, що дозволяють забезпечити відкритість навіть в умовах воєнного стану. І. Марочкін підтримує концепцію судової влади як публічно відкритої системи, де участь громадян розглядається як елемент демократії. У підсумку науковий консенсус полягає у визнанні гармонійного поєднання нормативно закріплених форм участі з деталізованими адміністративними процедурами, що забезпечують правову визначеність і дієвість контролю.

Метою статті є визначення адміністративно-правових форм і процедур громадського контролю за діяльністю органів судової влади, зосередившись на їхньому змісті, взаємозв'язку та ролі в забезпеченні прозорості, підзвітності й відкритості правосуддя в умовах демократичних перетворень і цифровізації.

Виклад основного матеріалу. Активна дискусія про співвідношення понять «форма» і «процедура» в адміністративному праві триває вже давно. В. Біла дотримується точки зору, що правова форма – це зовнішнє вираження юридично значущої діяльності, тоді як процедура – її внутрішня організаційна логіка, що забезпечує досягнення правового результату. Авторка акцентує: якщо порядок дій не визначено, жодна форма насправді не працює [1, с. 100]. Саме тут усе залежить від прозорості правил. Існування громадських рад, можливість подавати звернення чи брати участь у відкритих слуханнях набуває значення лише тоді, коли порядок цих дій є унормованим, прозорим і передбачуваним.

Окрему вагу має позиція І. Юрійчука, який наполягає: процедура в адміністративному праві – це не просто формалізована послідовність дій, а структурований механізм досягнення юридично значущого результату. Йдеться про набір кроків, що дозволяє уникнути свавілля [2, с. 152]. Лише на основі чіткої процедури можливі реальні дії механізмів моніторингу, а не їхня показова декорація. Крім того, важливо розмежовувати поняття «контроль» і «нагляд». Попри те, що ці терміни іноді ототожнюють, наукова традиція наполягає на їхній структурній відмінності. Громадський контроль передбачає участь широкого кола суб'єктів – від індивідуальних осіб до громадських об'єднань та експертного середовища.

На нашу думку, О. Маркова слушно підкреслює доцільність створення універсальних процедур контролю, особливо в умовах цифровізації і трансформації судового процесу. Вона зазначає, що така процедура повинна не лише балансувати інтереси сторін, а й захищати від зловживань з боку держави, забезпечуючи доступ до правосуддя та вплив на його якість [3, с. 66]. У цьому сенсі кожна процедура має бути не формальною, а регулятивною – не просто набором дій, а дієвим інструментом досягнення справедливості.

У сучасній науковій доктрині та практиці громадського контролю переважає класифікація його форм і процедур на інституційні та неінституційні. Такий поділ дозволяє більш точно ідентифікувати канали широкої реалізації контрольних ініціатив від окремих громадян до загальнодержавних суб'єктів громадянського суспільства, орієнтованих на підвищення прозорості та підзвітності суддівського корпусу.

Громадські ради та інші подібні за функціоналом структури при судах і судових установах – тимчасові консультативно-дорадчі органи, утворені для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної, регіональної політики, є головною ланкою інституційної форми забезпечення контролю у цій сфері (постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996 [4]). Діяльність консультативно-дорадчих органів і спеціалізованих громадських комісій у судовій системі передбачено законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про очищення влади», «Про запобігання корупції», конкретизовано іншими підзаконними та локальними нормативними актами як логічне продовження невинної реалізації принципу відкритості, прозорості здійснення правосуддя, підзвітності.

На сьогодні створена та діє Громадська рада доброчесності, яка налічує двадцять членів. Вона функціонує з метою сприяння Вищій кваліфікаційній комісії суддів України у встановленні відповідності судді або кандидата на посаду судді критеріям професійної етики та доброчесності для цілей кваліфікаційного оцінювання [5]. Громадська рада при Раді суддів України (вищий орган суддівського самоврядування в період між з'їздами суддів України) є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом [6]. Правові приписи щодо Громадської ради міжнародних експертів містяться в Законі України «Про Вищий антикорупційний суд», яка у складі шести членів утворюється строком на шість років ВККС України для сприяння їй у підготовці рішень з питань призначення на посади суддів Вищого антикорупційного суду та є її допоміжним органом [7].

Окреслене вчоргове демонструє спрямування судової реформи на значну демократизацію взаємин держави та суспільства.

Громадський контроль за діяльністю органів судової влади розпочинається вже на етапі визначення професійної придатності кандидатів на посаду до одного із ключових конституційних органів державної влади та суддівського врядування.

Неінституційний адміністративно-правовий інструментарій контролю передбачає сукупність організаційно-правових способів залучення зацікавлених представників населення та інститутів громадянського суспільства у відповідні процеси. Насамперед варто вказати щодо громадського моніторингу судових засідань. Ця суспільно значуща активна діяльність поступово набула в Україні стабільної ініціативності й поширення, що посприугується юридичними механізмами впливу на підтримання якості функціонування судової системи.

Важливість та особливість наведених напрямів взаємодії полягає в тому, що такий моніторинг здійснюється найрізноманітнішими верствами населення, коли професії, сфери діяльності, соціальний статус суттєво різняться (правники, активісти, студенти, представники громадських об'єднань). Це дозволяє впроваджувати більш гнучкі, різноманітні та інноваційні складові, які стійкі до політичного чи адміністративного впливу. Звичайно, інституційні форми передбачають значну системну та ґрунтовну роботу в судовій системі. Однак, на наш погляд, без реалізації індивідуальних ініціатив і прагнення пересічних громадян до справедливого і відкритого правосуддя неможливо впроваджувати дійсно демократичній устрій.

Деталізація положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» про забезпечення відкритості судового процесу та втілення у практику обов'язку судів забезпечити присутність громадськості на таких засіданнях, крім випадків, передбачених законом, відображена у відповідних процесуальних кодексах (ЦПК України, КПК України, КАСУ). Державні гарантії поширюються на розгляд цивільних, кримінальних й адміністративних справ за умов гласності та доступності судочинства.

Важливий організаційний аспект – фіксація судового процесу. Кожне судове засідання протоколюється, ведеться технічний запис, що створює умови для повноти й достовірності процесуальної інформації. Ці моменти регламентовані відповідним пра-

вовим масивом, наприклад, Інструкцією щодо роботи з технічними засобами фіксування судового засідання, затвердженою наказом ДСА України від 06.06.2022 № 156.

Судові рішення оголошуються публічно. Якщо складання повного тексту потребує більше часу, оголошуються вступна і резолютивна частини з повідомленням точного строку виготовлення повного тексту [8]. Таке врегулювання гарантує оперативність інформування й відкритість судового процесу. Зазначене право є універсальним, доступ до інформації про діяльність судів і судових рішень передбачено законами України «Про доступ до публічної інформації» та «Про доступ до судових рішень» [9].

Залучення громадськості до діалогу з органами судової влади в Україні сьогодні – це не лише ознака демократії, а й вимога часу, яка поступово закріплюється і в законодавстві, і в адміністративній практиці. Базовим підґрунтям для громадського контролю у форматі консультацій та слухань є ст. 38 Конституції України, що гарантує право кожного впливати на державні справи як безпосередньо, так і через своїх представників.

Більш практичний вимір отримуємо завдяки Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Тут міститься низка норм щодо відкритості процедур добору суддів, призначення, оцінювання їхньої доброчесності, а також щодо дисциплінарної відповідальності. Зокрема, робота Вищої ради правосуддя чи ВКС у частині розгляду кандидатур, скарг і зауважень має здійснюватися відкрито, з можливістю для громадськості подавати свої аргументи чи факти.

Можливість громадян впливати на функціонування судової влади виходить за межі суто декларативних положень і реалізується через конкретні механізми, зокрема подання звернень, скарг і повідомлень про порушення. Законодавча основа такого впливу базується на поєднанні норм загального та спеціального характеру. Відправною точкою є Закон України «Про звернення громадян», який встановлює гарантії реалізації права на подання заяв, скарг, а також пропозицій щодо діяльності судових установ [10]. Документ передбачає обов'язковий розгляд звернень і відповідь у визначені строки, що створює передумови для реагування на виявлені порушення або недоліки.

Інша площина контролю пов'язана з етикою та професійною відповідальністю суддів. Закон України «Про Вищу раду правосуддя» передбачає механізми подання скарг на неправомірні дії суддів, включно з дисциплінарними провадженнями [11]. Громадяни не просто повідомляють про зловживання, некомпетентність – вони впливають на кадрову стабільність, а іноді й на саму можливість продовження суддею професійної діяльності.

Організаційне забезпечення цих процесів реалізується через нормативні акти ДСА України [12]. Зокрема, накази ДСА України від 03.07.2018 № 341, від 23.05.2018 № 254/107, від 01.06.2020 № 247, від 06.06.2023 № 300/276, встановлюють порядок реєстрації, розгляду та відповідей на звернення громадян у системі судової влади, особистого прийому керівництвом. Документами передбачено можливість електронного документообігу, що особливо важливо в контексті цифровізації публічного управління та зростання очікувань громадян щодо швидкості й доступності комунікації з органами влади.

Інструментарій звернень і скарг у сфері правосуддя набуває ознак чітко регламентованої, процедурно захищеної системи, що дозволяє не просто фіксувати проблему, а й домагатися її розв'язання в межах законних процедур. Це створює якісно нові умови для функціонування судової влади в моделі відкритого врядування.

Особливу увагу варто звернути на розвиток звітності в судовій адміністрації. Наказ ДСА України від 30.07.2021 № 264 регламентує порядок складання річного звіту судів. Документ містить не лише статистичні дані, а й інформацію про проблеми, які виявлено протягом року, та напрями їх розв'язання. Публікація таких звітів підвищує рівень поінформованості громадян та створює умови для аналізу ефективності діяльності судової системи.

У сфері кадрового контролю важливе місце посідає наказ ДСА України від 05.12.2014 № 162, що регулює перевірку достовірності інформації про посадових осіб у рамках реалізації Закону України «Про очищення влади». Громадяни можуть ініціювати такі перевірки, тим самим посилюючи прозорість призначень і добору кадрів у судах. Фінансова відкритість підтримується через наказ ДСА України від 02.02.2016 № 19, що запроваджує використання електронної системи закупівель

у судах. Прозорість витрачання бюджетних коштів уможливило громадський нагляд за використанням державних ресурсів.

Антикорупційна політика судової адміністрації реалізується через затвердження профільних програм. Наприклад, Антикорупційна програма, ухвалена наказом ДСА України від 17.04.2019 № 387, містить комплекс превентивних заходів та передбачає можливість залучення громадськості до їх моніторингу. Це підвищує ефективність боротьби з корупцією та демонструє відкритість системи до співпраці з громадянським суспільством.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що сучасна парадигма громадського контролю у сфері функціонування органів судової влади дедалі виразніше тяжіє до моделі гнучкої правової інтеграції з поєднанням класичних адміністративно-правових інструментів з новими форматами суспільної участі. Вона змінюється на багатофакторну конструкцію, де нормативно легітимовані, частково унормовані та ініціативні форми контролю перебувають у динамічній взаємодії, дозволяючи громадськості впливати на судову систему в режимі реальної, а не декларативної участі.

Запропонована в роботі класифікація форм і процедур громадського контролю – на основі ознак формалізації, суб'єктної залученості, типів реалізації та характеру інформаційного ресурсу – дозволила не лише впорядкувати розрізнені елементи правового поля, а й виявити нові закономірності та потенціали для практичного використання таких інструментів. Виявлено, що ефективність контролю значною мірою залежить не лише від формального статусу процедур, а від того, наскільки вони адаптовані до конкретних правових, технологічних і комунікативних умов.

З огляду на здійснену роботу можна стверджувати, що подальший розвиток інститутів громадського контролю вимагає не лише оновлення законодавчих підстав, а й онтологічного переосмислення ролі громадськості у правовій системі, визначення гнучких рамок для участі соціальних акторів у судових процесах, інституціалізації процедур взаємодії з органами правосуддя, а також формування стійких механізмів відповідальності. Усе це становить вектор реформування адміністративно-правової доктрини.

Список використаних джерел

1. Біла В. Правова форма як категорія науки адміністративного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 876. С. 98–104.
2. Юрійчук І. Правове поняття адміністративних процедур. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 151–156.
3. Маркова О. О. Адміністративна процедура контролю (нагляду). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Юриспруденція*. 2021. № 49. С. 64–68.
4. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
6. Положення про громадську раду при Раді суддів України : рішення Ради суддів України від 05.02.2015 № 3. URL: [https://rsu.gov.ua/uploads/resheniya/polozennj\(5\).pdf](https://rsu.gov.ua/uploads/resheniya/polozennj(5).pdf) (дата звернення: 18.05.2025).
7. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
8. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
9. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
10. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № 393/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-vp#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
11. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (дата звернення: 18.05.2025).
12. Накази Державної судової адміністрації України. Судова влада України. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/> (дата звернення: 18.05.2025).

Nalyvaiko O.,PhD student of the Department of Law and Law Enforcement Activity,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9660-1748

ADMINISTRATIVE AND LEGAL FORMS AND PROCEDURES OF PUBLIC OVERSIGHT IN THE SPHERE OF JUDICIAL AUTHORITIES' ACTIVITIES

The article provides a comprehensive analysis of administrative-legal forms and procedures of public oversight in the activities of judicial authorities. It emphasizes that increasing openness, transparency, and accountability of the system in modern conditions is driven not only by global democratization trends but also by current social and political challenges. The article highlights that public oversight is evolving from a purely formal mechanism into a full-fledged platform for interaction between society and the state. The author theoretically distinguishes between the concepts of "legal form" as the external expression of legally significant activity and "procedure" as the internal organizational logic that determines the algorithm for achieving a legal result.

Current trends in the development of institutional and non-institutional forms of oversight are revealed, including public councils, the introduction of advisory bodies, the implementation of electronic participation platforms, and systems for analytical monitoring of judicial activity. Particular attention is paid to the development of mechanisms for open access to court hearings and decisions, the procedures for submitting appeals, complaints, and public participation in disciplinary proceedings against judges.

The legal framework for implementing public oversight is analyzed, ranging from constitutional provisions and special laws to by-laws of the State Judicial Administration of Ukraine. It is determined that the real effectiveness of oversight is ensured by a combination of regulated procedures, institutional support, and the use of information technologies.

In conclusion, the study demonstrates that the effectiveness of public oversight over the activities of judicial authorities largely depends on clear regulatory frameworks for participation forms and procedures, their adaptability to modern conditions, and the level of engagement of various social actors in the exercise of oversight functions.

Key words: administrative procedures, administrative-legal forms, openness, public councils, public oversight, e-justice, institutional mechanisms, accountability, transparency, judiciary.

References

1. Bila, V. (2017), "Legal form as a category of the science of administrative law", *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, № 876, pp. 98–104.
2. Yuriichuk, I. (2018), "Legal concept of administrative procedures", *Entrepreneurship, Economy and Law*, № 5, pp. 151–156.
3. Markova, O. O. (2021), "Administrative control (supervision) procedure", *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Jurisprudence*, № 49, pp. 64–68.
4. Ukraine (2010), *On Ensuring Public Participation in the Formation and Implementation of State Policy* : Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine dated 03 November 2010, No. 996, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-p#Text> (accessed 18 May 2025).
5. Ukraine (2016), *On the Judiciary and the Status of Judges* : Law of Ukraine dated 02 June 2016, No. 1402-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (accessed 18 May 2025).
6. Ukraine (2015), *Regulation on the Public Council under the Council of Judges of Ukraine* : Decision Council of Judges of Ukraine dated 05 February 2015, No. 3, available at: [https://rsu.gov.ua/uploads/resheniya/polozenj\(5\).pdf](https://rsu.gov.ua/uploads/resheniya/polozenj(5).pdf) (accessed 18 May 2025).
7. Ukraine (2018), *On the High Anti-Corruption Court* : Law of Ukraine dated 07 June 2018, No. 2447-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (accessed 18 May 2025).
8. Ukraine (2005), *Code of Administrative Procedure of Ukraine* : Law of Ukraine dated 06 July 2005, No. 2747-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (accessed 18 May 2025).
9. Ukraine (2005), *On Access to Court Decisions* : Law of Ukraine dated 22 December 2005, No. 3262-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (accessed 18 May 2025).
10. Ukraine (1996), *On Citizens' Appeals* : Law of Ukraine dated 02 October 1996, No. 393/96-VR, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed 18 May 2025).
11. Ukraine (2016), *On the High Council of Justice* : Law of Ukraine dated 21 December 2016, No. 1798-VIII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text> (accessed 18 May 2025).
12. Orders of the State Judicial Administration of Ukraine, available at: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/> (accessed 18 May 2025).